

სასამართლო პრაქტიკა

თავდების პასუხისმგებლობა მოვალის მიმართ სარჩელზე უარის თქმისას

1. თავდები ვალდებულებისგან არ გათავისუფლდება, თუ კრედიტორი უარს იტყვის მოვალის წინააღმდეგ სარჩელზე.
2. თავდები ვერ მიუთითებს სკ-ის 1488-ე მუხლზე იმ დასაბუთებით, რომ გარდაცვლილი მოვალის კრედიტორმა მოთხოვნა ძირითადი მოვალის მემკვიდრეს კანონით დადგენილ ვადებში არ წარუდგინა.

სკ-ის 463, 895, 899, 1488-ე მუხლები

უმუნაესი სასამართლოს 2019 წლის 5 ივლისის განჩინება საქმე №ას-97-2019

I. ფაქტობრივი გარემოებები

ბანკსა და ძირითად მოვალეს შორის გაფორმდა საბანკო კრედიტის ხელშეკრულება, რომლის უზრუნველსაყოფადაც ბანკსა და თავდებს შორის დაიდო თავდებობის ხელშეკრულება – თავდები ვალდებულების შეუსრულებლობისთვის მოვალესთან ერთად სოლიდარულად აგებდა პასუხს. მოვალემ ვალდებულება ნაწილობრივ შეასრულა, მოგვიანებით კი გარდაიცვალა. თავდებმა განცხადებით მიმართა ბანკს და აცნობა გარდაცვლილი ძირითადი მოვალის პირველი რიგის მემკვიდრეების ვინაობისა და მათ მიერ სამკვიდროს მიღების შესახებ. ბანკმა სარჩელი აღძრა ძირითადი მოვალის მემკვიდრისა¹ და თავდების წინააღმდეგ და მოითხოვა ხელშეკრულებიდან გამომდინარე დავალიანების გადახდა. ძირითადი მოვალის მემკვიდრემ სარჩელი არ ცნო და მიუთითა სასარჩელო მოთხოვნის ხანდაზმულობაზე, სკ-ის 1488-ე მუხლიდან გამომდინარე. მოსარჩელის მიერ ძირითადი მოვალის მემკვიდრის მიმართ სარჩელზე უარის გამო მისდამი მოთხოვნის ნაწილში საქმისწარმოება შეწყდა. პირველმა ინსტანციამ სარჩელი არ დააკმაყოფილა და დაასკვნა, რომ სოლიდარული თავდების მიმართ სასარჩელო მოთხოვნა ხანდაზმულია, რადგან მოსარჩელეს მოვალის მემკვიდრეების მიმართ მოთხოვნა სკ-ის 1488-ე მუხლით გათვალისწინებულ ვადებში არ წარუდგინა. ამასთან, ვინაიდან თავდების ვალდებულებისათვის განმსაზღვრელია შესაბამისი ძირითადი ვალდებულების არსებობა, რამედაც მოსარჩელემ უარი განაცხადა, სარჩელი არ

უნდა დაკმაყოფილებულიყო ამ საფუძვლითაც. გადაწყვეტილება სააპელაციო წესით გაასაჩივრა მოსარჩელემ. სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილებით, მოსარჩელის სააპელაციო საჩივარი ნაწილობრივ დაკმაყოფილდა და მოპასუხეს მოსარჩელის სასარგებლოდ დაეკისრა დავალიანების გადახდა. სააპელაციო სასამართლომ არ გაიზიარა თავდების განმარტება სასარჩელო მოთხოვნის ხანდაზმულობასთან დაკავშირებით და მიუთითა, რომ მოპასუხე სოლიდარული თავდებია, შესაბამისად, კრედიტორის წინაშე მისი ქონებრივი პასუხისმგებლობა არა სამემკვიდრეო, არამედ სახელშეკრულებო სამართლის ნორმებით უნდა გადაწყვეტილიყო – სკ-ის 1488-ე მუხლის დანაწესი შეეხება გარდაცვლილის მემკვიდრეებს და არა თავდებ პირებს. სასამართლოს დასაბუთებით, მოცემულ შემთხვევაში მოსარჩელეს მოთხოვნა ძირითადი მოვალის მემკვიდრეების მიმართ არ წარუდგინა, თუმცა სოლიდარული თავდებობის შემთხვევაში თავდებს მოვალესთან ერთად სოლიდარული ვალდებულება ეკისრება სკ-ის 463-ე მუხლის გაგებით და კრედიტორს შეუძლია თავისი არჩევანით ვალდებულების შესრულება ერთ-ერთ ან ორივე სოლიდარულ მოვალეს მოთხოვოს როგორც მთლიანად, ასევე ნაწილობრივ. სააპელაციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ კრედიტორმა, მიუხედავად იმისა, რომ უარი თქვა მსესხებლის მიმართ მოთხოვნაზე, ეს უფლება დაიტოვა სოლიდარული თავდების მიმართ, ამასთან, მოთხოვნა ხანდაზმულად ვერ მიიჩნევა. მოპასუხემ საკასაციო წესით გაასაჩივრა თბილისის სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, მოითხოვა გასაჩივრებული გადაწყვეტილების გაუქმება და სარჩელის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმა. მოპასუხის მტკიცებით, სააპელაციო სასამართლომ თავდების პასუხისმგებლობა და სოლიდარული თავდებობის ინსტიტუტი ერთმანეთში აურია. იმ შემთხვევაშიც კი, თუ თავდებისა და ძირითადი მოვალის პასუხისმგებლობა სოლიდარულად ჩათვლებოდა, სასამართლოს სკ-ის 449-ე მუხლით უნდა ეხელმძღვანელა, რომლის მიხედვითაც, ერთ-ერთი სოლიდარული მოვალისთვის ვალის პატიება ათავისუფლებს სხვა სოლიდარულ მოვალეებსაც. ამასთან, ძირითადი მოვალის მიმართ სარჩელზე უარი თქმის გამო სასამართლოს საქმე უნდა შეეწყვიტა ან სარჩელის დაკმაყოფილებაზე უარი ეთქვა თავდებობის აქცესორული ბუნებიდან გამომდინარე. მოპასუხემ სადავოდ მიიჩნია მისთვის, როგორც თავდებისთვის, პასუხისმგებლობის დაკისრება კრედიტორის მიერ მოვალის მიმართ სარჩელზე უარის თქმის პირობებში და მიუთითა, რომ ძირითადი მოვალის მიმართ სარჩელზე უარის თქმა მოვალისათვის ვალის პატიებად უნდა განიშარტოს, რაც აქარწყლებს თავდების ვალდებულებასაც. მოპასუხის მტკიცებით, კრედიტორს მისთვის გარდაცვლილი ძირითადი მო-

¹ სავარაუდოა, რომ სარჩელის აღძვრის მომენტიდან მომხდარი ფაქტობრივი გარემოებების აღწერისას გადაწყვეტილებაში გამოყენებული სიტყვა „მოვალე“ მიემართება ძირითადი მოვალის მემკვიდრეს, რადგან ძირითადი მოვალე მოსარჩელის მიერ სარჩელის აღძვრამდე გარდაიცვალა, იხ. აღწერილობითი ნაწილი, 5 და 8.1 პუნქტები.

ვალის მოთხოვნები სკ-ის 1488-ე მუხლით დადგენილ ვადაში არ წარუდგენია.

II. სასამართლოს მსჯელობის შეჯამება

უმენაესმა სასამართლომ დაუშვებლად ცნო მოპასუხის საჩივარი, გაიზიარა სააპელაციო სასამართლოს მსჯელობა და განმარტა, რომ მოცემული შემთხვევა სოლიდარულ ვალდებულებად უნდა შეფასდეს – კრედიტორს აღარ სჭირდება მოვალის მიმართ იძულებითი აღსრულების მცდელობა, იგი უფლებამოსილია უშუალოდ თავდებს მოსთხოვოს ვალდებულების შესრულება. სოლიდარული თავდებობის შემთხვევაში თავდებს მოვალესთან ერთად ეკისრება სოლიდარული ვალდებულება და ისინი წარმოადგენენ სოლიდარულ მოვალეებს სკ-ის 463-ე მუხლის დანაწესიდან გამომდინარე. კრედიტორს შეუძლია თავისი არჩევანით მოსთხოვოს ვალდებულების შესრულება ერთ-ერთ ან ორივე სოლიდარულ მოვალეს როგორც მთლიანად, ასევე ნაწილობრივ. საკასაციო სასამართლომ არ გაიზიარა მოპასუხის პრეტენზია, რომლის თანახმადაც, კრედიტორს მიერ მოვალის მემკვიდრეების მიმართ მოთხოვნა სკ-ის 1488-ე მუხლით დადგენილ ვადაში არ წარუდგენია და ამის გამო სარჩელი არ უნდა დაკმაყოფილებულიყო. საკასაციო სასამართლომ სკ-ის 463-ე, 895-ე, 899-ე მუხლებზე მითითებით განმარტა, რომ კრედიტორის სასარჩელო მოთხოვნას წარმოადგენს საბანკო კრედიტის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე სოლიდარული თავდებისათვის თანხის დაკისრება, შესაბამისად, სასარჩელო მოთხოვნა სახელშეკრულებო ნორმებიდან გამომდინარეობს.

III. კომენტარი

საკასაციო სასამართლოს განმარტება სააპელაციო სასამართლოს მსჯელობის გამართულობასთან დაკავშირებით არასწორია და ეწინააღმდეგება თავდებობის სამართლებრივ ბუნებას. მიუხედავად იმისა, რომ ორივე ინსტანციის სასამართლო მართებულად მიუთითებს თავდებობის სოლიდარულ ბუნებაზე (კრედიტორსა და თავდებს შორის სწორედ სოლიდარული თავდებობა იყო შეთანხმებული), დაუშვებელია ამ სახელშეკრულებო ურთიერთობის თავდებისა და ძირითადი მოვალის სოლიდარულ ვალდებულებად დაყვანა. სკ-ის 463 მუხლის მიზნებისთვის აუცილებელია ვალდებულების ერთიანობა, რომლითაც სამართლებრივად შებოჭილია ერთზე მეტი პირი. ამის საპირისპიროდ, თავდებობის ხელშეკრულებით თავდები ასრულებს საკუთარ ვალდებულებას² იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც თავდებობა სოლიდარულია. სოლიდარულ თავდებობას სუბსიდიურისგან (შესაბამისად, სკ-ის 895-ე და 894-ე მუხლები) გამოარჩევს თავდებისგან შესრულების მოთხოვნის შე-

საძლებლობა მოვალისგან მოთხოვნის იძულებით აღსრულების მცდელობის გარეშე და არა თავდებისა და ძირითადი მოვალის სოლიდარულ მოვალეებად მოაზრება. თუკი სოლიდარულ მოვალეს, რომელმაც ვალდებულება შეასრულა მთლიანი მოცულობით, აქვს უკუმოთხოვნის უფლება დანარჩენი მოვალეების მიმართ (სკ-ის 473 I მუხლი), თავდები ვალდებულების შესრულებისას იძენს მოთხოვნას სრული მოცულობით ძირითადი მოვალის მიმართ (სკ-ის 905 მუხლი).³

სოლიდარული თავდებობის სოლიდარულ ვალდებულებასთან გათანაბრებამ სასამართლოს თავიდან ააცილა იმ საკითხის განხილვა, რომელიც სადავოდ გახდა მოპასუხემ და გადაწყვეტილებაში არცაა დასაბუთებული, რა სამართლებრივი შედეგი დგება თავდებისთვის, როდესაც კრედიტორი მოვალისადმი მოთხოვნის ნაწილში სარჩელზე უარს ამბობს. სავარაუდოა, რომ სასამართლომ კრედიტორის საპროცესო მოქმედება განმარტა შემთხვევად, როდესაც კრედიტორი, ერთი სოლიდარული მოვალისადმი ვალის პატიების მიუხედავად, სხვა სოლიდარული მოვალეების მიმართ მოთხოვნას იტოვებს, სკ-ის 449-ე მუხლის მიხედვით. ამის საწინააღმდეგოდ, სამართლებრივი შეფასების საკითხი უნდა გამხდარიყო სარჩელზე უარის თქმის ბუნება მატერიალურსამართლებრივი გაგებით და თავდების ვალდებულების არსებობა-არარსებობის დადგენა ასეთ შემთხვევებში.

სარჩელზე უარის მატერიალურსამართლებრივი გააზრების ორი შესაძლებლობა არსებობს: მოთხოვნის არარსებულად მიჩნევა იმაზე მითითებით, რომ სარჩელზე უარი ართმევს პირს უფლებას ამ მხარეებს შორის, იმავე საგანსა და იმავე საფუძვლით სასამართლოს ხელმეორედ მიმართოს (სკ-ის 273 II მუხლი) ან შემთხვევის იმგვარად განმარტება, რომ სარჩელზე უარის თქმით ისპობა მოთხოვნის იძულებით აღსრულების შესაძლებლობა, თუმცა თავად მოთხოვნა ხელუხლებელი რჩება. მოთხოვნის არარსებულად მიჩნევის დასაბუთება საქმის ფაქტობრივი გარემოებების კონტექსტში აქარწყლებს თავდების ვალდებულებასაც ამ უკანასკნელის აქცესორული ბუნების გამო. საკითხის გადაწყვეტას მეტი დასაბუთება ჭირდება, თუ სარჩელზე უარი არ იქნება გათანაბრებული ვალის პატიების ინსტიტუტთან იმ გაგებით, რომ კრედიტორი უარს მხოლოდ მოთხოვნის საპროცესოსამართლებრივ დაცვაზე ამბობს მოთხოვნაზე უარის თქმის გარეშე. ერთი მხრივ, ანალიზის მიზნებისთვის არასწორი იქნება ამგვარი მოთხოვნის ხანდაზმულ მოთხოვნასთან გაიგივება, რადგან ხანდაზმულობა არის ფაქტი, რომელზე მითითების ტვირთიც აკისრია მხარეს (სსკ-ის 4 I მუხლი), როცა სარჩელზე უარი იმავე სარჩელის განმეორებით წარდგენისას წარმოებაში მიღებაზე უარის საფუძველია მხარის მითითებისგან დამოუკიდებლად (სსკ-ის 186 I ბ)

² იხ. ამავე ნომერში *რუსიაშვილი, ქავშაია*, აქცესორული ბმა ძირითად ვალდებულებასა და თავდების პასუხისმგებლობას შორის.

³ იქვე.

მუხლი). თუმცა იმ შემთხვევაშიც კი, თუ მოწინააღმდეგე მხარე მიუთითებს მოთხოვნის ხანდაზმულობაზე, მოთხოვნა არსებობას არ წყვეტს და, ამდენად, მისი მატერიალურსა-მართლებრივი არსებობა გამიჯნულია მისი იძულებით აღსრულების შესაძლებლობისგან. შესაძლოა, იგივენიერად განიმარტოს იმ მოთხოვნის შინაარსიც, რომლის იძულებით დაკმაყოფილების უფლებაზეც კრედიტორმა საკუთარი ნებით თქვა უარი.¹

მიუხედავად იმისა, რომ შესაძლებელია მოთხოვნის არსებობა თეორიულად დასაბუთდეს მოსარჩელის მიერ სარჩელზე უარის თქმის შემთხვევაში, არასწორი იქნებოდა კრედიტორისთვის ასეთი ძალაუფლების მინიჭება და თავდებისთვის იმ ვალდებულების დაკისრება, რომლის მოთხოვნის უფლებაც სასამართლო წესით ძირითადი მოვალისგან შეუძლებელია. მართალია, სამართალურთიერთობიდან ძირითადი მოვალის გამოთიშვა ყოველთვის არ აუქმებს თავდებობას,² თუმცა ეს დაუშვებელი უნდა იყოს იმ შემთხვევაში, როდესაც ძირითადი მოვალის გამოთიშვის გამომწვევი მიზეზი მომდინარეობს კრედიტორის ძალაუფლების სფეროდან.

ნინო ქავშიბაია

სოლიდარული თავდებობის ბუნება, თავდების პასუხისმგებლობის ზღვრული ოდენობის აღნიშვნა ხელშეკრულებაში

1.სოლიდარული თავდებობის ხელშეკრულება არ წარმოადგენს სოლიდარული ვალდებულების კერძო შემთხვევას სკ-ის 463-ე მუხლის გაგებით.

2.თავდების პასუხისმგებლობის ფარგლების აღნიშვნა თავდებობის ხელშეკრულების არსებითი პირობა და კანონის იმპერატიული დანაწესია, რომლის დაუკმაყოფილებლობა

¹ სარჩელზე უარის თქმის ამგვარი გააზრების შესაძლებლობას სპობს სკ-ის 83¹ | მუხლი, რომელიც სარჩელის გამოხმობას მოიაზრებს საპროცესო მოქმედების შესრულებას მოთხოვნაზე უარის თქმის გარეშე. უკუდასკვნით გამომდინარეობს, რომ სარჩელზე უარი, სარჩელის გამოხმობის საპირისპიროდ, მოთხოვნაზე უარსაც გულისხმობს. (იხ. ქურდაძე, ხუნაშვილი, საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო სამართალი, 2015, 378). თეორიული მსჯელობა სარჩელზე უარის განსხვავებულ გააზრებასთან დაკავშირებით ემსახურება იმის წარმოჩენას, რომ სასამართლოს დასაბუთება ვერ ჩაითვლება გამართულად ასეთი გააზრების პირობებშიც კი.

² იხ. ამავე ნომერში რუსიაშვილი, ქავშიბაია, აქცესორული ბმა ძირითად ვალდებულებასა და თავდების პასუხისმგებლობას შორის.

სამართლებრივი ურთიერთობის წარმოშობას გამორიცხავს.

3.კრედიტორის მიერ მოვალის გაფრთხილება დამატებით ვადის უშედეგად გავლის შემდეგ მოთხოვნის სასამართლო წესით დაცვასთან დაკავშირებით არ განიმარტება ხელშეკრულებიდან ავტომატურად გასვლად ამ ვადის უშედეგად გავლის შემდეგ, სკ-ის 355-ე მუხლიდან გამომდინარე.

4.იპოთეკის ხელშეკრულებით იმის განსაზღვრა, რომ იპოთეკის საგნის რეალიზაციიდან ამონაგები თანხის მოთხოვნის დასაკმაყოფილებლად არასაკმარისობის შემთხვევაში მოთხოვნა არ ითვლება სრულად დაკმაყოფილებულად, იპოთეკარს აძლევს უფლებას რეალიზაციის მიქცევა მოითხოვოს დატვირთული ქონების მესაკუთრის სხვა ქონებაზეც.

სკ-ის 355, 463, 898 | მუხლები

უზენაესი სასამართლოს 2019 წლის 8 თებერვლის გადაწყვეტილება № ახ-1172-2018

I. ფაქტობრივი გარემოებები

მოსარჩელემ მსესხებელთან გააფორმა საბანკო კრედიტის ხელშეკრულება, რომლის უზრუნველყოფის მიზნით თავდებ პირებსა და მოსარჩელეს შორის დაიდო სოლიდარული თავდებობის ხელშეკრულება. ამავდროულად, იპოთეკით დაიტვირთა მსესხებლისა და ერთ-ერთი მოპასუხის (არათავდები პირის) კუთვნილი უძრავი ქონება. მსესხებელმა, თავდებმა პირებმა და უზრუნველყოფილი ქონების მესაკუთრემ ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულება არ შეასრულეს. მოპასუხე წერილობით იყო გაფრთხილებული, რომ 14 დღის განმავლობაში ვალდებულების შეუსრულებლობის შემთხვევაში მოსარჩელე მიმართავდა სასამართლოს უფლების დასაცავად. ვადის გასვლის შემდეგ მოსარჩელემ სარჩელი აღძრა მსესხებლის, თავდები პირებისა და დატვირთული ქონების მესაკუთრის მიმართ და მოითხოვა საბანკო კრედიტის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე დავალიანების გადახდა და თანხის ამოღების მიზნით იპოთეკის საგნის რეალიზაცია. მოპასუხეებმა სარჩელით მოთხოვნილი დავალიანება ნაწილობრივ ცნეს.

პირველი ინსტანციის გადაწყვეტილებით სარჩელი იმ ნაწილში დაკმაყოფილდა, რომელშიც მოპასუხეებმა ცნეს მოთხოვნა. ამასთან, გადაწყვეტილებით სარეალიზაციოდ მიექცა იპოთეკით დატვირთული უძრავი ქონება. სარჩელი თავდები პირების მიერ ვალდებულებების შესრულებასთან დაკავშირებით არ დაკმაყოფილდა, რაც სააპელაციო წესით გაასაჩივრა მოსარჩელემ, რომელმაც მოითხოვა სარჩელის